

Відгук офіційного опонента на дисертацію

КИБІЧ ЯНИ ВАСИЛІВНИ

«Брекзит у європейському медіадискурсі: передумови, характер, наслідки», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дослідження. Від самого початку проведення референдуму щодо виходу Великої Британії з ЄС ця подія викликала хвилю публікацій в медіа щодо прогнозів подальшого політичного та економічного майбутнього Євросоюзу загалом та самого Об'єднаного Королівства. Аналітичні центри, експерти, представники медіасфери робили різні прогнози. Протягом декількох років політичних диспутів у Великій Британії, змін урядів, позачергових парламентських виборів і гарячих дискусій у суспільстві, більшість депутатів британського парламенту підтримали угоду про вихід із Євросоюзу з поправками, запропонованими прем'єр-міністром Борисом Джонсоном.

Брекзит 31 січня 2020 року став історичною подією, яка має значний вплив на європейський та світовий політичний ландшафт. Незважаючи на те, що сам процес Брекзиту завершився, його наслідки, обговорення та вплив продовжують залишатися актуальними в європейському медіадискурсі. Важливими є аспекти, які продовжують бути предметом уваги мес-медіа, а саме: аналіз змін у політичних динаміках в Європейському союзі внаслідок виходу одного з ключових членів; взаємодії у сфері торгівлі, економічної стабільності та валютних курсів; соціокультурні відбитки, включаючи вплив на міграційні процеси, культурний обмін та взаєморозуміння між націями; різні аспекти співпраці Великої Британії з окремими країнами Європейського союзу; аналіз впливу Брекзиту на інші регіони світу й ін. Тому дослідження Брекзит у європейському медіадискурсі є вкрай актуальною та перспективною темою для вивчення науковцями-теоретиками та політиками-практиками.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертантка чітко сформулював мету дослідження, що полягає у вивченні передумов, характеру та наслідків виходу Великої Британії з ЄС у європейському медійному дискурсі. При цьому особлива увага зосереджується на проблемах процесів європейської інтеграції та дезінтеграції як об'єкта дослідження. Предметом дослідження авторка визначила вихід Великої Британії з ЄС у європейському медійному дискурсі.

Відповідно до запропонованого об'єкту і предмету, поставлено основні завдання дисертації, подано їх об'єктивну мотивацію, а саме: проаналізувати

теоретико-концептуальні засади європейських інтеграційних та дезінтеграційних процесів; визначити особливості британського підходу до процесів євроінтеграції; розкрити роль медіа в проєвропейській та євроскептичній позиції британців; проаналізувати особливості медійного супроводу референдуму про вихід Британії з ЄС; охарактеризувати Брекзит у медійному дискурсі провідних європейських ЗМК; окреслити позицію союзників щодо нової ролі Великої Британії в Європі (на прикладі США та Канади); вивчити значення Брекзиту у контексті євроінтеграційного курсу України.

Структура дисертаційної роботи ретельно розроблена, має логічне обґрунтування і охоплює весь комплекс основних та найбільш актуальних аспектів пропонованої проблеми. Позитивні характеристики роботи включають у себе докладний аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з питань, а також виокремлення проблематичних тематичних напрямів у її науковому вивченні. Теоретична база, яка використовується в роботі, є повною та відображає предмет дослідження в усій його різноманітності. Застосування адекватних методологічних підходів забезпечує відповідну обґрунтованість наукових положень дисертації, підвищує їх достовірність та оригінальність.

Головним здобутком роботи є те, що дослідження є самостійною науковою розвідкою, в якій на основі комплексного політологічного аналізу досліджено передумови, характер, наслідки виходу Великої Британії в Європейського Союзу та висвітлення цієї події в європейському медіадискурсі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше проведено комплексний аналіз здійснено комплексне дослідження передумов, характеру та наслідків Брекзиту у європейському медійному дискурсі в українській політичній науці; запропоновано хронологію основних етапів формування відносин між Великою Британією та Європейським союзом. Встановлено, що специфіка геополітичного курсу Великої Британії з метою збереження особливого статусу у відносинах з континентальною Європою, надання абсолютної переваги власним національним інтересам над спільними європейськими, стали причиною виходу Британії з ЄС; здійснено комплексний аналіз британського, європейського, канадського, американського медіапростору, що дало змогу показати, яким чином провідні медіа світу висвітлювали цей історичний для ЄС поступ; встановлено, що вихід Великобританії з ЄС не знизив динаміки руху України до інтеграції з ЄС. Підтримка Великобританією українців у війні проти повномасштабного вторгнення російської федерації доводить, що євроінтеграція має особливі перспективи для України.

Значення дисертаційної роботи Кибіч Я. В. також полягає в тому, що одержані результати наукової роботи можуть бути використані як теоретико-методологічний фундамент та набір емпіричного інструментарію для різнобічного вивчення та аналізу бінарних позицій у громадській думці, введення в інформаційний простір конкретних політичних акторів, проєктування необхідних повідомлень та гасел для соціуму, роль соціальних медіа в медійному дискурсі.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо медійного супроводу виходу Великої Британії з Європейського Союзу. Основні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані органами влади, у науково-дослідній діяльності та навчально-методичному процесі. Окремі позиції роботи можуть бути використані при викладанні загальних та спеціальних політологічних дисциплін, можуть бути включені у навчальні курси з відповідних дисциплін; при написанні монографій та збірників статей з проблематики дослідження з євроінтеграційної політики України; при складанні навчально-методичних матеріалів, навчальних програм та посібників для студентів спеціальностей «Політологія», «Міжнародні відносини», «Державне управління», «Публічне управління» та іншими, що пов'язані з дослідженнями процесів європейської інтеграції та дезінтеграції та їх висвітлення в медіапросторі.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, а також висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 238 сторінок, з яких 176 – основний текст. Список використаних джерел (українською, англійською, німецькою, французькою, польською, грецькою, шведською та російською мовами) містить 309 позицій та розміщений на 36 сторінках. Оформлення дисертації відповідає вимогам до такого виду робіт. Аналіз тексту дисертаційної роботи свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. У роботі подано посилання на відповідні джерела при використанні ідей, розробок, тверджень і відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової роботи, використані методи дослідження і джерела інформації. Представлений рукопис дисертації у повній мірі відображають зміст роботи, відповідають спеціальності 052 «Політологія».

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується 11 публікаціями, з них 5 статей

у наукових фахових виданнях України; 6 тез у матеріалах науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи Кибіч Я. В., слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження:

Змістові зауваження:

1. Розділ 1 за класичним написанням дисертацій має бути присвячений теоретико-методологічному концепту дослідження. При аналізі передумови, характеру, наслідків Брекситу в європейському медіадискурсі лише на с.102 знаходимо «у межах застосування неінституційного підходу до дослідження еволюції громадської думки британців після виходу з ЄС використали методи порівняння, індукції та дедукції, контентта івент-аналізу, ретроспективний та статистичний». На мою думку, слід було би більше приділити увагу методології дослідження.

2. При аналізі медіапростору Р.2 та Р.3 чітко прослідковується, що мас-медіа Британії широко використовували технології гейткіпінгу та спіндокторнгу. Варто було би приділити увагу цим технологіям. Із 80-х рр. ХХ ст. спостерігається підвищення інтересу до нового напрямку керування інформаційно-комунікативною політикою через використання технології спіндокторнгу (*англ. – spindoctoring, від spin – крутити, вертити*). Збільшення уваги політтехнологів до спіну пов'язуємо з такими факторами: збільшення ролі мас-медіа в усіх сферах суспільного життя; можливості для маніпулювання думкою громадськості за допомогою різних каналів комунікації; збільшення уваги до думки громадськості, що формується на основі управління потоками інформації. Найчастіше спіндоктор займається виправленням різних трактувань певної події в засобах масової інформації вже після того, як подія-набула негативного забарвлення і досить часто використовується в інформаційній політиці, що спостерігаємо під час висвітлення подій пов'язаних з Брекситом.

У 1947 р. соціальний психолог К. Левін увів у науковий ужиток термін «гейткіпінг» (*англ. – gatekeeping – ворота, охороняти, зберігати*), з чим пов'язана ще одна метода обмеження інформаційного простору. За загальним визначенням гейткіпінг – це процес фільтрування інформації для поширення публікації через Інтернет або інший вид комунікації. Гейткіпери стоять на ключових точках у комунікативному ланцюжку, перетворюючи первинний потік реальності в деякий медіа-образ, відфільтрований, оброблений потік інформації. Створення інформації і є функціонування гейткіпера. У більшості випадків він є ретранслятором, фільтром, перетворювачем первинної реальності або вже кимось обробленої інформації в медіа-образі реальності. Цей медіа інструмент також застосовувався в інформаційному просторі Великої Британії під час Брекситу.

3. У Р. 1.2. «Особливості британського підходу до процесу інтеграції» варто було би також зазначити про варіанти Брекситу між якими обирали британці. Мова йде про «м'який Brexit» і «жорсткий Brexit» – терміни, які використовуються для опису двох можливих сценаріїв виходу Великої Британії

з Європейського Союзу. «М'який Брекзит» означав виходити з Європейського Союзу, але залишати певні аспекти, наприклад, укладення торговельної угоди з ЄС, яка дозволяє зберігати вільний рух товарів і послуг між Британією та країнами ЄС, а також зберігати участь у деяких європейських програмах та органах. «Жорсткий Брекзит» – повний розрив з Європейським Союзом без укладання спеціальної угоди. Обираючи між «м'яким» і «жорстким» Брекзитом, Велика Британія стикнулася з важливими економічними, політичними і соціальними виборами, які визначали її майбутнє співробітництво з Європейським Союзом.

4. Спостерігається подекуди публіцистичний стиль викладу матеріалу, наприклад, с. 16, 62 й ін. *«мешканцям Туманного Альбіону»*, с.23 *«за часів своєї давнини»*, с.32 *«політична наука не стояла на місці»*, с.43 *«війна була славним періодом»*, с.72 *«багатьом європейцям набридло їхнє ставлення до ЄС»*, с.121 *«Нині доля Європейського Союзу значною мірою залежить від здатності політичних еліт Великої Британії та європейських партнерів знайти рецепт безболісного розлучення»* й ін.

5. Хронологічні межі дослідження визначено 1979-2021 рр. Але у тексті є трактування, які не відповідають зазначеному терміну. Читаємо, наприклад, с.103 *«П'ять років після референдуму про Брекзит»*, с.101 *«У світлі подій останніх п'яти років необхідно сказати, що Брекзит ввірвався та кардинально змінив стабільність на невизначеність у політичному розкладі, а сам референдум, який його породив, порушив інші численні аспекти громадської думки»*, С. 103 *«протягом останніх п'яти років «Leave» виборці децю рідше, ніж їхні противники «Remain», заявляли, що знову проголосують так само»*, с.108 *«13%, які вважають, що Великобританія є більш об'єднаною зараз, ніж це було п'ять років тому»*. Також в тексті є дані включно з 2023 р., на с.159 *«З моменту офіційного виходу Великобританії з ЄС 31 січня 2020 року минуло вже більше двох років»*, тому необхідно було б або розширити часові рамки, або по-іншому зазначати дати в роботі. Також у Р.2.3. спочатку аналіз медіа за 2021 р., потім 2020 р.

6. Подекуди зустрічаються суб'єктивні твердження. Так, на с. 59 *«Британці підсвідомо глибоко переконані в особливості своєї нації, яка суттєво відрізняється від своїх континентальних сусідів. З цим тісно пов'язаний британський погляд на континент як на постійне джерело неприємностей»*. На с.72 *«Разом з тим, британцям ніколи не було спокійно, вони завжди вороже ставляться до ЄС порівняно з будь-яким іншим європейським народом»* та водночас на с. 86 *«З цього випливає, що покладаючись виключно на пресу того часу, читачі могли дійти висновку, що Великобританія – острівна держава, яка вороже ставиться до іноземців. Хоча насправді, реальність зовсім інша: Великобританія має вищі показники соціального лібералізму, ніж такі країни, як Франція та Бельгія»*.

7. На мою думку, некоректною є назва «Розділ 3. Медійний супровід провідних країн заходу щодо дезінтеграції Великої Британії» щодо вживання «дезінтеграції великої Британії», оскільки мова йде не про розділення самої Великої Британії, а про від'єднання її від ЄС.

8. Зважаючи, що дисертантка зазначає на с.118 про «*Grexit (сценарій виключення Греції із зони євро до липня 2015 року)*», на с.134 «*як застерігає Сиджей Белецький у польській щоденній газеті Rzeczpospolita, «Брекзитів може бути більше»*», то можна було би в контексті сврскептицизму зазначити про тенденції, які спостерігаються в політичному та медіапросторі ЄС, які викликані Брекзитом, а саме детальніше проаналізувати і порівняти перспективи нових «-екзитів», таких як Грекзит, Фрекзит, Некзит, Італекзит, Спакзит тощо (наприклад, у дослідженні Геби Г. І. «Вплив дезінтеграційних процесів у Європі на Брекзит», DOI 10.31558/2519-2949.2020.4.12).

9. У розділах дисертації зустрічається різне написання «росія», «російська федерація» (наприклад, на с. 173, 174 – з великою, в інших місцях – з малої). Також потребує обґрунтування та пояснення використання досліджень російських (позиція в списку джерел 2, 25, 39) та білоруських авторів – (позиція в списку джерел 37).

Технічного характеру:

10. При написанні досить часто авторка не перекладає назви документів, інститутів, структур, прізвища та ім'я дослідників, політичних діячів. Наприклад с. 38 Концепція «*Europe à la carte*», с.67 «*British Election Study, NatCen Panel та British Social Attitudes Survey*», Savanta ComRes», с.95 «дослідників David A.L. Levy, Billur Aslan, Diego Bironz». Прийнято зазначати назву українською мовою та у дужках подавати мовою оригіналу.

11. З практики написання дисертацій розподіл текстового навантаження виглядає таким чином: 20% на р.1 (теоретичний) та орієнтовно однакоого на Р.2 та Р.3. Відповідно такий поділ у роботі порушено: Р.1. – 48 сторінок, Р.2. – 45, Р.3. – 65, а мало би бути у межах: Р.1. – 36-38 сторінок, відповідно Р.2. та Р.3. орієнтовно по 70-72 сторінок.

12. Неоднакове зазначення століть, наприклад с.46 «*до початку 21 століття*», в інших місцях ХХ ст.

Уважаю, що вищезазначені зауваження суттєво не впливають на результат дослідження та проведена авторкою робота дає підстави зробити висновок, що дисертація виконана на високому рівні.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Кибіч Яни Василівни «Брекзит у європейському медіадискурсі: передумови, характер, наслідки», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052

«Політологія», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані і достовірні наукові результати. Отримані результати мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення. Дисертаційна робота Кибіч Яни Василівни відповідає спеціальності 052 «Політологія» і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за відповідною спеціальністю.

Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних комунікацій
та політичного аналізу,
декан факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

А. М. Шуляк

